

OFÖRÄNDRAT MOTSTÅND MOT FLYKTINGMOTTAGNING MEN STÄRKT HOTBILD KRING RELIGION OCH SVENSK KULTUR

MARIE DEMKER

Sammanfattning

Opinionens uppfattning om flyktingmottagning har inte förändrats sedan förra året och 53 procent av svenskarna vill 2017 ta emot färre flyktingar, att jämföra med den i 2015 års i SOM-undersökningarna lägsta uppmätta andel någonsin om 40 procent. Frågan är fortfarande starkt partipolitiskt skiljande men Sverigedemokraternas sympatisörer skiljer ut sig från alla övriga genom sitt kompakta motstånd mot flyktingmottagningen. Religionsfrihet och migration är två frågor som politiseras tillsammans. Medborgare som uppfattar invandringen som ett hot är också mycket negativa till religionsfriheten för invandrade svenskar, men uppfattar också religionsfriheten som hotad. Religionen som samhällsfenomen har kommit att spela en avsevärd roll i mobiliseringen av motstånd mot mångkultur, invandring och flyktingmottagning. Det migrationspolitiska området framstår alltmer som en egen ideologisk dimension i svensk politik, med avsevärd betydelse för såväl partisystem som de politiska institutionernas funktion.

Sverige går in i en valrörelse 2018 som ser ut att domineras av frågor som rör svenska värderingar, religion, lag och ordning, livsstil och migration. Sedan några år är migrationsfrågor ett område som medborgarna tillmäter stor vikt och migrationen ett perspektiv som kan läggas på de flesta politiska frågor. Sociala frågor och arbetsmarknadsfrågor handlar idag till stor del om nyanlända, arbetskraftsinvandring, etnisk segregation och barnuppfostran. Skolfrågor och utbildningsområdet debatteras i hög grad utifrån perspektiven kring nyanländas och utlandsföddas betydelse för betygsnivåer och skolvalets segregeringseffekter. Sedan ett par år har frågor som rör religionsutövning, religionsfrihet och religiösa traditioner diskuterats intensivt i såväl riksdagens debatter som vid många fikabord i landet. Min utgångspunkt i det här kapitlet är att migrationsfrågorna, i bred och global mening, idag utgör en självständig ideologisk dimension i svenskarnas politiska uppfattning. Och frågan om migration har blivit allt viktigare för partival och för uppfattningar om samhällsutvecklingen i stort. Nationalismen som idé rörer ett nytt intresse och nationalstaten som ram för samhällsgemenskapen diskuteras bland såväl politiker som medborgare. Mobilisering sker såväl till stöd för en exkluderande nationalism som till stöd för en inkluderande transnationalism,

men den politiska polariseringen finns också mellan liberala och mer auktoritära uppfattningar i synen på familj, skola, kultur och medier.

I det här kapitlet kommer jag därför att redovisa och analysera opinionsförskjutningar kring migrationsfrågorna genom att undersöka svenskarnas attityd till flyktingmottagning och till invandring mer generellt. Jag har också valt att koncentrera en del av analysen kring frågor om religionsfrihet. Religionsfrihet är en central mänsklig rättighet, men frågor om religionsutövning har blivit allt mer politiserade i Europa vilket lett till debatter kring religionsfrihetens ställning.

Efter det kalla krigets slut 1989–1990 har motståndet mot flyktingmottagning konstant minskat i Sverige. Berlinmurens fall och Sovjetunionens upplösning skapade stora flyktingströmmar inom och runt Europa, kanske allra tydligast gestaltat av krigen på Balkan 1991–1999. Kalla krigets slut kom också att betyda att en grundläggande ideologisk motsättning mellan väst och öst, mellan kommunism och liberalism och mellan diktatur och demokrati fick allt mindre betydelse för åsiktsbildningen. Liberala idéer och demokratisering stod överst på den internationella agendan.

Även om mindre avvikelser från trenden finns, t ex efter det så kallade kriget mot terrorn, en följd av terrorattentaten mot USA den 11 september 2001, så var förändringen mellan 2015 och 2016 dramatisk. Andelen svenskar som ville minska flyktingmottagningen steg från 40 procent till 52 procent. En i sammanhanget utomordentligt snabb och stor förändring. Förklaringen till kursändringen i opinionen ligger i en kombination av förändrad verklighet (förmågan att akut ta emot det oväntat stora antalet asylsökande 2015 sviktade) och en kraftfull policyförändring från såväl regeringspartier som flera oppositionspartier (Druckman, Peterson & Slothuus, 2013; Demker, 2017).

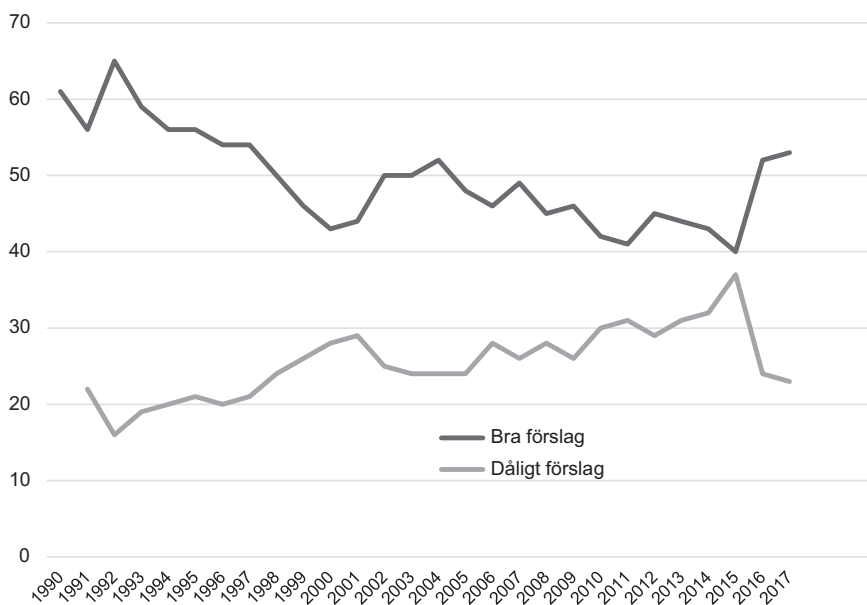
Under 2017 ligger opinionen kvar på den nya nivån; uppfattningen att Sverige bör ta emot färre flyktingar får stöd av 53 procent av de svarande. Andelen som tycker att det är ett dåligt förslag är 23 procent (se figur 1).

För att sätta opinionsförändringarna och den långa trenden i ett sammanhang bör vi komma ihåg att flyktingmottagande var under lång tid efter kalla krigets slut en fråga kring vilken partierna var relativt ense – invandringen hade varit en självklar del av svensk politik ända sedan arbetskraftsinvandringen på 1950-talet. Därutöver tillkom politiska flyktingar från Ungern, Tjeckoslovakien, Polen, Chile och Uruguay. Under 1980-talet började flyktinginvandringen att bli en allt större del av den svenska invandringen, särskilt kom kriget mellan Iran och Irak att avsätta spår i form av nya grupper flyktingar i vårt land. Då hade också svensk politik delvis lagts om i syfte att möta behoven av mångfald och kulturell olikhet. De invandrapolitiska målen valfrihet, jämlikhet och samverkan antogs 1975 och kom att prägla debatten om svensk integrationspolitik under lång tid (Dahlström, 2004).

Med Ny Demokratis inträde i riksdagen 1991 kom flyktingpolitiken att bli en del av den partipolitiska debatten. Den moderatledda regeringen under statsminister

Carl Bildt tog delvis stöd av Ny Demokrati för sina förslag men något gehör för sina krav på en mer restriktiv flykting- och invandringspolitik fick Ny Demokrati inte. Och när kriget i Jugoslavien bröt ut 1991 var alla partier i princip ense om den reglerade invandringen och vikten av att upprätthålla asylrätten i en situation av krig i Europa.

Figur 1 Svenska folkets uppfattning om storleken på svenskt flyktingmottagande. Andelen som anser det vara ett bra förslag samt dåligt förslag att ta emot färre flyktingar, 1990–2017 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' och svarsalternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra förslag. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen. Antal svarande varierar mellan 1 512 och 6 386.

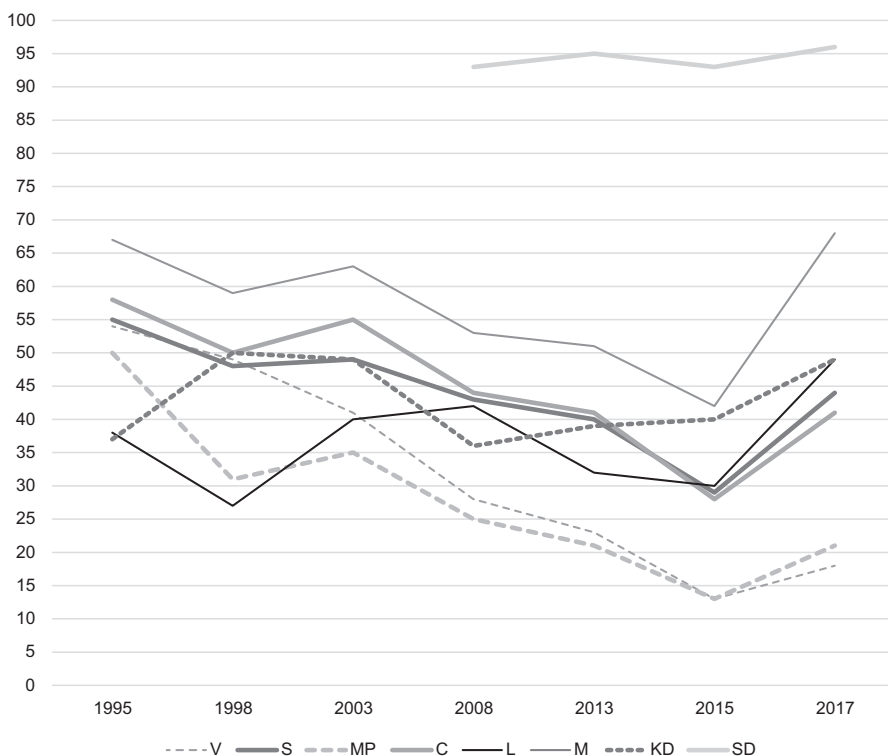
Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1990–2017.

Migrationsfrågorna, och särskilt invandringspolitiken, börjar politiseras mellan partierna på allvar först 2002 när Folkpartiet lanserar ett förslag om språktest för utlandsfödda som vill bli svenska medborgare. Samtidigt får Sverigedemokraterna i kyrkovalet 2001 ett medialt genombrott och därefter genom valallianser i Skåne sina första platser i kommunfullmäktige i Sverige.

Internationellt har terrorister från Al-Qaida ingripit USA i attacken den 11 september 2001 och därefter har USA angripit Afghanistan. En militär intervention

genomfördes i Irak för att störta Saddam Husseins välde där. I Europa genomförs ett stort antal protestmarscher och den politiska debatten domineras av frågan om det moraliskt legitima i den amerikanska vedergällningen och möjliga verktyg för att stoppa den eskalerande terrorismen som tycks emanera från extrema islamistiska grupper i Mellanöstern och Centralasien. Det är också vid den här tidpunkten som vi ser det första lilla trendbrottet i den dittills alltmer generösa hållningen till flyktningmottagning bland svenskarna. Trenden återgår dock efter några år och svenskarna blir fortsatt allt mindre restriktiva till flyktningmottagningen, ända fram till 2016.

Figur 2 Svenska folkets inställning till flyktningmottagning efter partisympati. Andel bland partisympatisörerna som angivit att det är ett bra förslag att ta emot färre flyktingar, 1995–2017 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarsalternativen fick ta ställning till löd: 'Ta emot färre flyktingar i Sverige' och svarsalternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken bra eller dåligt förslag', 'ganska dåligt samt 'mycket dåligt förslag'. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat mycket eller ganska bra. För att mäta partisympati ställdes frågan: 'Vilket parti tycker du bäst om idag?'. Endast personer som besvarat hela frågan är medtagna i procentbasen. Antal svarande varierar mellan 1 512 och 6 386.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1995–2017.

Uppfattningen om flyktingmottagning har länge varit en partiskiljande fråga. Sverigedemokraternas sympatisörer intar den absolut mest restriktiva hållningen där 96 procent anser det vara ett bra förslag att ta emot färre flyktingar medan endast 18 procent av Vänsterpartiets sympatisörer delar den uppfattningen. De partisympatisörer som blivit mer restriktiva sedan 2016 är Liberalernas (åtta procentenheter) och Centerpartiets sympatisörer (sju procentenheter) men i övrigt är förskjutningarna mellan 2016 och 2017 små.

I figur 2 syns kan vi följa det sjunkande motståndet inom alla partier utom Kristdemokraterna vars sympatisörer inte kan sägas följa någon tydlig trend. Även Folkpartiet/Liberalernas sympatisörer beskriver en mindre tydlig utveckling. Båda dessa partier har haft ett växlande opinionsstöd och sannolikt har den sociala sammansättningen i gruppen sympatisörer varierat samtidigt som den också varit krympande. I figuren framgår att partisympatisörerna efter 2008 växlat in på tre olika spår; Moderaternas sympatisörer utgör en grupp som de mest restriktiva, Vänsterpartister och Miljöpartister en annan grupp som de minst restriktiva och övriga partier - utom Sverigedemokraternas sympatisörer - utgör ett mellanskikt. Sverigedemokraternas sympatisörer, som återfinns som eget alternativ först 2008, utgör i denna fråga en grupp helt vid sidan av övriga partiets sympatisörer.

Det minskande motståndet bland alla partiets sympatisörer, utom Sverigedemokraternas, inramas av en mobilisering av flyktingmotstånd som en politisk konfliktfråga där Sverigedemokraterna är drivande. Partiet får i valet 2006 2.6 procent av rösterna, därefter i valet 2010 5.9 procent av rösterna och tar plats i riksdagen. Det är först efter 2015 och regeringspartiernas snabba omsvängning i restriktiv riktning som vi ser ett trendbrott vilket i 2017 års SOM-mätning bekräftas. Opinionens motstånd mot flyktingmottagning är tillbaka på de nivåer strax över 50 procent som rådde omkring år 2002.

Sammantaget kan vi alltså konstatera att svenska folkets motstånd mot flyktingmottagning sedan 2016 ligger kvar oförändrat på en mer restriktiv nivå än de senaste femton åren. Förändringen mellan 2015 och 2017 har skett bland alla partiets sympatisörer, utom Sverigedemokraternas. Liberalernas och Moderaternas sympatisörer har svängt mer och har en mer restriktiv hållning 2017 än man hade före den s k flyktingkrisen 2015 medan Centerns, Miljöpartiets och Socialdemokraternas sympatisörer snarare återgått till de nivåer av motstånd som rådde i de grupperna i början av 2010-talet.

Religionsfrihet, nationell kultur och invandring

Religionsfriheten är en av de mänskliga rättigheterna och många flyktingar söker också asyl i andra länder på grund av religionsförföljelser. Just nu är det tydligaste exemplet de kristna i Mellanöstern som tvingas bort från länder där de levt vid sidan av muslimer och andra religiösa grupper i hundratals år. Religionsfriheten i vårt land är garanterad genom såväl Europakonventionen som vår egen grund-

lag, och har ett särskilt starkt skydd även jämfört med andra rättigheter som t ex yttrandefrihet och mötesfrihet.

Svenskarnas stöd för invandrades religionsfrihet har ökat under åren, men även i detta avseende märks nu en tydlig förändring. Färre svenskar stödjer invandrades religionsfrihet, 24 procent anser 2017 att det är helt riktigt att invandrare skall kunna utöva sin religion i vårt land vilket är en minskning jämfört med 2015. Sett i ett längre tidsperspektiv är nivån på stödet dock högre än den var före 2011.

Tabell 1 Svenska folkets inställning till invandrades rätt att fritt utöva sin religion i Sverige, 1993–2017 (procent)

	1993	1997	1999	2004	2007	2009	2011	2013	2015	2016	2017
Instämmer helt/ helt riktigt	19	17	20	18	16	19	27	29	35	26	24

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: *'Invandrarna i Sverige skall fritt kunna utöva sin religion här'* och svarsalternativen var *'instämmer helt'*, *'i stort sett'*, *'delvis'* samt *'inte alls'* (1993–2009) samt *'helt riktigt'*, *'delvis riktigt'*, *'delvis felaktigt'*, *'helt felaktigt'* (2011–2017). Den redovisade siffran utgör andelen som svarat instämmer helt alternativt helt riktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svarande varierar mellan 1 401 och 1 755.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993–2017.

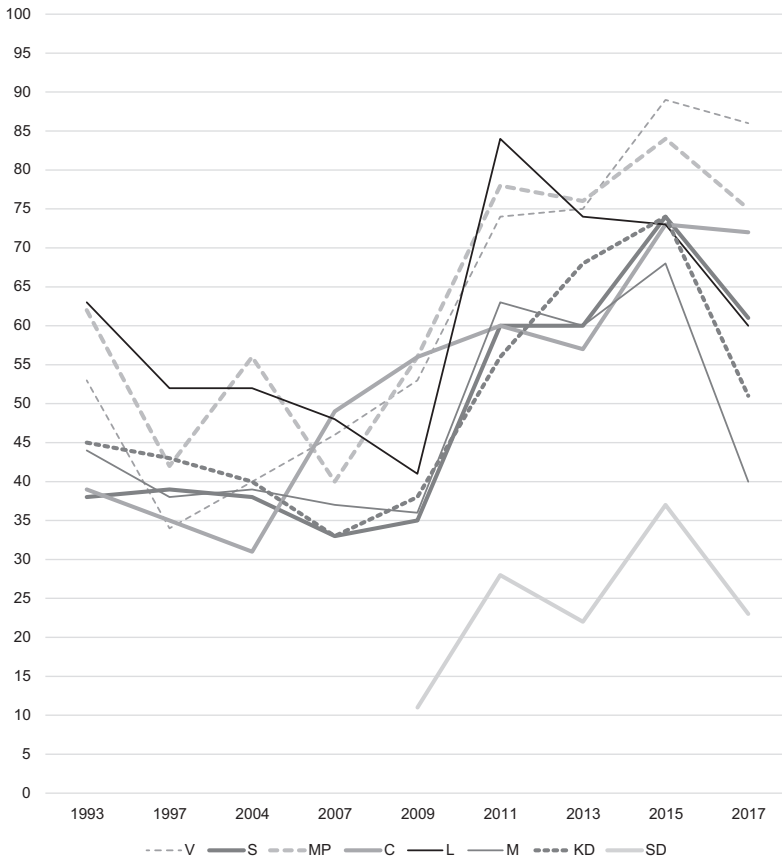
Även om vi gör en mer generös tolkning av stödet för religionsfriheten, räknar samman dem som anser det vara helt riktigt att invandrare fritt skall kunna utöva sin religion i vårt land med dem som anser det vara delvis riktigt, har stödet minskat från 67 procent 2015 till 57 procent 2017.

Frågan om religionsfrihet för invandrare har partipolitiserats i takt med att invandrings- och migrationsfrågorna blivit alltmer centrala för väljarna. Under 1990-talet var stödet för invandrades religionsfrihet relativt lågt bland all partisympatisörer, med tanke på religionsfrihetens ställning som en av de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna kanske även oväntat lågt. Under 2000-talet har emellertid frågan blivit alltmer diskuterad och, får vi nog konstatera, också alltmer omstridd i debatten.

Stödet för invandrades religionsfrihet har således ett tydligt samband med partisympati, men har också generellt ökat i början av 2010-talet.¹ Det var 2010 som Sverigedemokraterna kom in i riksdagen efter att åtminstone delvis drivit en starkt islamkritisk politisk agenda. Den 19 oktober 2009 skrev Jimmie Åkesson en debattartikel i Aftonbladet där han utmålar islam som det största utländska hotet mot Sverige. Och i valfilmen som Sverigedemokraterna lanserade inför valet ses svenska kvinnliga pensionärer med rollator bli nedsprungna av muslimska kvinnor i heltäckande klädsel och med barnvagnar framför sig. Det politiska debattklimatet avseende invandrades religion, och särskilt kring islam, förändrades på ett tydligt

sätt under de åren. Något som också förde upp religionsfriheten för invandrare på den politiska agendan, och som kopplade samman frågan om religionsfrihet med synen på invandring generellt. Det är inte orimligt att se det ökade stödet för invandrares religionsfrihet som ett generellt ökat stöd för mångfald och mångkultur. Under samma period minskar ju också motståndet mot flyktingmottagning för att år 2015 nå sin lägsta nivå någonsin under mätperioden.

Figur 3 Andel bland de olika partiernas sympatisörer som stödjer invandrares religionsfrihet, 1993–2017 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: 'Invandrarna i Sverige skall fritt kunna utöva sin religion här' och svarsalternativen var 'instämmer helt', 'i stort sett', 'delvis' samt 'inte alls' (1993–2009) samt 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt' samt 'helt felaktigt' (2011–2017). Den redovisade siffran utgör andelen som svarat instämmer helt/i stort sett alternativt helt riktigt/delvis riktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svarande varierar mellan 1 401 och 1 755.

Källa: De nationella SOM-undersökningarna 1993–2017.

Som framgår av figur 3 minskar emellertid återigen stödet för invandrades religionsfrihet mellan 2015 och 2017 bland alla partiets sympatisörer, med undantag för Centerns sympatisörer. Stödet för invandrades religionsfrihet följer alltså samma mönster som uppfattningen om flyktingmottagning: ökad restriktivitet.

Tecken på en generell ökad restriktivitet stöds av att också uppfattningen att invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden får ökat stöd mellan 2015 och 2017, från 36 procent till 45 procent. Bland dem med universitetsutbildning har ökningen varit lägst medan den bland dem med, som högst, en eftergymnasial utbildning är störst. Trots att ålder fått allt mindre egen betydelse för skillnader i uppfattning kring migration är det särskilt bland dem över femtio år som hotbilden förstärkts. (Strömbäck & Theorin, 2018:47)

Tabell 2 Stöd för påståendet att invandring utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden 2017 (procent)

		2015	2017	Differens
	Samtliga	36	45	+9
Kön	Kvinnor	29	40	+11
	Män	42	51	+9
Ålder	16-29 år	27	34	+7
	30-49 år	31	36	+5
	50-64 år	36	48	+12
	65-85 år	45	57	+12
Utbildning	Grundskola	55	69	+14
	Gymnasium	46	54	+12
	Eftergymnasial	29	45	+16
	Universitet	21	27	+6

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: *'Invandring utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden'* och svarsalternativen var *'helt riktigt'*, *'delvis riktigt'*, *'delvis felaktigt'* samt *'helt felaktigt'*. Den redovisade siffran utgör andelen som svarat helt riktigt samt delvis riktigt. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen. Antal svarande är 1 432 respektive 1755.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2015 och 2017.

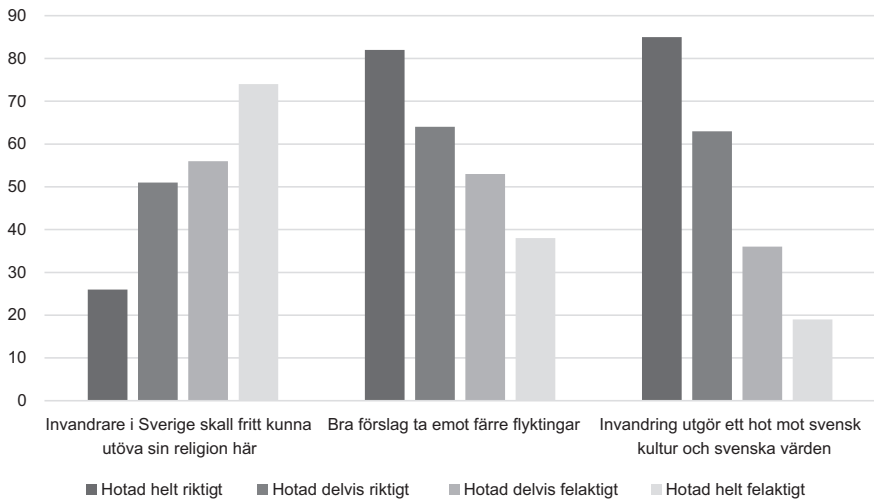
Alla de som invandrar till vårt land och bosätter sig här blir också våra grannar, arbetskamrater, vänner och medmänniskor. I flera tidigare undersökningar har jag visat att befolkningen helst ser att integrationspolitiken – alltså den politik som riktar sig till dem som redan har uppehållstillstånd i vårt land – inriktas på att underlätta för invandrarna att anpassa sig till svensk kultur och tradition (80 procent). Så ser mönstret fortfarande ut, 83 procent av de svarande instämmer också 2017 i att svensk invandrapolitik skall ge stöd för att invandrare skall anpassa sig

till svensk kultur och tradition. Samtidigt har det sedan 1994 långsamt stigande stödet för en politik som vill underlätta för invandrarna att bibehålla sina nationella traditioner brutits och ligger nu på 23 procent, jämfört med 26 procent 2015 (van der Meiden & Demker, 2016).

Hotperspektivet på invandring och migration har således stärkts under de sista två åren. Fler svenskar, särskilt bland dem över 50 år, uppfattar invandring som hotande mot den egna kulturen och de egna värderingarna. Återigen ser vi att mönstret från uppfattningen om flyktingmottagning går igen i hotbilden; ökad restriktivitet och starkare uppfattat hot går hand i hand.

Figur 4 Attityder till religionsfrihet, flyktingmottagning och hoten mot svensk kultur bland dem som ser religionsfriheten hotad 2017 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: *'Religionsfrihetens ställning i Sverige är hotad'* och svarsalternativen var *'helt riktigt'*, *'delvis riktigt'*, *'delvis felaktigt'* samt *'helt felaktigt'*. Övriga svarsalternativ för de förslag som redovisas i figuren är desamma utom i frågan om att ta emot färre flyktingar där alternativen var *'mycket bra'*, *'ganska bra'*, *'varken/eller'*, *'ganska dåligt'* samt *'mycket dåligt förslag'*. De redovisade andelarna utgör dem som svarat helt riktigt samt delvis riktigt samt mycket bra och ganska bra förslag på påståendena i figuren. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

Att just religion och synen på religion som samhällsfenomen hänger tätt samman med uppfattningen om invandringens möjligheter och hotfullhet framstår som alltmer klart. Bland dem som anser att invandring utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden är stödet för invandrares religionsfrihet låg, även med generösa mått mätt. Stödet för invandrares religionsfrihet ökar ju mindre hotfull invand-

ring ter sig. Bland dem som anser att invandring är ett hot mot svensk kultur och svenska värden är stödet för invandrades religionsfrihet (helt och delvis stöd) endast 21 procent, bland dem som inte alls ser något sådant hot är stödet 83 procent. Bland dem som uppfattar invandringen som ett hot är också motståndet (förstås) mot flyktingmottagning kompakt.

I debatten under senare år har religionsfrihetens ställning diskuterats till exempel i relation till kvinnors rättigheter och allmän anpassning till svenska vanor. Så har även varit fallet när konfessionella friskolor och skolavslutningar i kyrkan varit uppe för debatt. Är då religionsfriheten hotad i vårt land? Njæe, är nog svaret från svenska folket. Bland svenskarna anser 42 procent att så är fallet, helt eller delvis, men det är också en påtagligt stor andel som inte har någon uppfattning i frågan, hela 23 procent av dem som svarat.² Icke förty är det en ökning av oron för religionsfriheten jämfört med 2012 då samma fråga endast fick stöd av 31 procent av svenskarna. Men hur går ökad oro för religionsfrihet ihop med att stödet för invandrades religionsfrihet samtidigt sjunker?

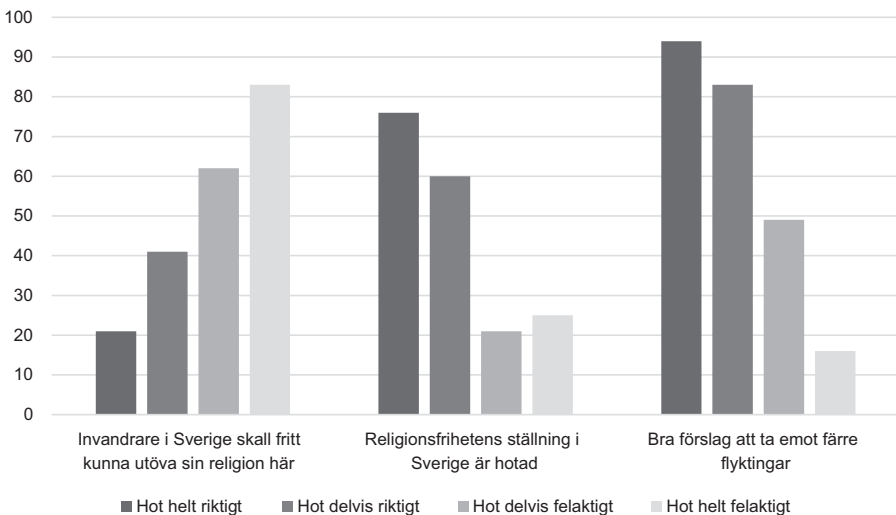
Paradoxalt nog är stödet för invandrades religionsfrihet påtagligt låg bland dem som anser att religionsfrihetens ställning i Sverige är hotad! Bland dem som helt håller med om att religionsfrihetens ställning i Sverige är hotad stödjer bara 26 procent invandrades religionsfrihet helt eller delvis. Bland dem som inte ser några hot mot religionsfriheten är istället stödet 74 procent. Motståndet mot att ta emot flyktingar är också betydligt högre bland dem som ser religionsfriheten hotad (82 procent) än bland dem som inte ser något hot (38 procent). På samma sätt är uppfattningen att invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden betydligt mer utbredd bland dem som ser religionsfriheten hotad (85 procent) än bland dem som inte uppfattar religionsfriheten hotad (19 procent).

Vi kan ytterligare fördjupa analysen genom att undersöka hur den grupp som ser invandring som ett hot mot den egna kulturen uppfattar religionsfrihetsfrågorna liksom synen på flyktingmottagning.

I figur 5 syns tydligt att det finns ett samband mellan stöd för påståendet att invandringen utgör ett hot mot den egna kulturen och stöd för invandrades religionsfrihet, stark oro för religionsfriheten samt också högre motstånd mot flyktingmottagning.

De som uppfattar invandringen som hotande ger också ett påtagligt svagare stöd till invandrades religionsfrihet samtidigt som dessa personer också uppfattar religionsfriheten som hotad. I den gruppen är också flyktingmotståndet avsevärt högre än bland befolkningens generellt. Förklaringen till att en stor grupp svenskar anser att religionsfriheten är hotad samtidigt som man inte vill stödja invandrades religionsfrihet är sannolikt att hotet mot religionsfriheten uppfattas vara just invandringen, alltså främmande religioner med traditioner, seder och bruk. Sannolikt är det främst fråga om en negativ syn på islam, men det kan vi inte säkert belägga i 2017 års undersökning (Weibull, 2016).

Figur 5 Attityder till religionsfrihet, flyktningmottagning bland dem som anser att invandring utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden 2017 (procent)

Kommentar: Förslaget som svarspersonerna fick ta ställning till löd: 'Invandringen utgör ett hot mot svensk kultur och svenska värden' och svarsalternativen var 'helt riktigt', 'delvis riktigt', 'delvis felaktigt' samt 'helt felaktigt'. Övriga svarsalternativ för de förslag som redovisas i figuren är desamma utom i frågan om att ta emot färre flyktingar där alternativen var 'mycket bra', 'ganska bra', 'varken/eller', 'ganska dåligt' samt 'mycket dåligt förslag'. De redovisade andelarna utgör dem som svarat helt riktigt samt delvis riktigt samt mycket bra och ganska bra förslag på påståendena i figuren. Endast personer som besvarat frågan är medtagna, vet ej-svar är borträknade ur procentbasen.

Källa: Den nationella SOM-undersökningen 2017.

En sannolik tolkning av svarmönstren är att det inte är religionsfriheten *som princip* som uppfattas vara hotad utan istället religionsfriheten för den som antingen är kristen ”på svenskt vis” eller kanske inte är så trakterad av religion överhuvudtaget.

Den svenska föreställningen om religion och religionsutövning har präglats starkt av en luthersk tolkning som lett till vad många kallat en privatisering av religionen, samt en närmast fundamentalistisk uppfattning om att stat och religion är åtskilda. (Sigurdson, 2009) Svensk sekularism kännetecknas också av ett likställande av religion med en kollektivistisk och/eller patriarkal kultur, något som sätts på sin spets av religiösa uttryck som rör familjelivet och jämställdhet. Frågan om omskärelse av pojkar, hijab för kvinnor och abortmotstånd är exempel på sådana religiösa uttryck. Hela den sekulära normen som haft primat i Sverige sätts i fråga av religioner som gestaltas i samhället – vilket i den post-sekulära tid vi lever i idag även gäller kristendomen – genom synliga uttryck och tydliga krav på erkännande. (Demker, 2016a) För väldigt många svenskar är sannolikt inte religionsfrihet det

som åsyftas i Europakonventionens artikel nio, nämligen rätten för var och en att utöva sin religion ensam eller tillsammans med andra och att få skydd för det av den stat under vars villkor man lever. Istället är det en svensk traditionell närmast icke-religiös kristendom som är normen, och det är den normen som uppfattas vara hotad.

Jag utesluter inte heller att begreppet religionsfrihet har så svag förankring bland svenskarna att en icke oansenlig del av de svarande har uppfattat frågan som om religionsfriheten är en frihet *från* religion (Demker, 2016b).

Avslutningsvis

Svensk migrationspolitik har förändrats kraftigt under de senaste åren, och migrationsfrågorna har under det senaste decenniet seglat upp som avsevärt viktigare än förr för medborgarna. Frågan om att ta emot flyktingar har under de trettio år som gått sedan kalla krigets slut fått allt fler dimensioner. Framförallt har migration blivit alltmer av en inrikespolitisk fråga, en fråga om samhällsgemenskap och nationell identitet. Från internationell solidaritet till kulturellt och ideologiskt hot. Migrationens ökade betydelse för europeisk politik och återkomsten av partier som öppet driver en exkluderande nationalistisk politik är två sidor av samma mynt.

Jag menar att migrationen som politisk fråga redan har förändrat och kommer att ytterligare förändra de europeiska partisystemen. Traditionella skiljelinjer kring ekonomisk fördelningspolitik och utveckling av välfärds- och trygghetssystem får ge vika i land efter land för en ny ideologisk debatt kring livsstil, traditioner, identiteter och kunskapssyn. Europas demokratier och partisystem har att möta en politisk-strukturell förändring bland medborgarna som de flesta partier och politiker ännu inte förstått innebörden av. Nya skiljelinjer växer fram – skiljelinjer som ytterst handlar om demokratin inneboende värden, om medborgerliga rättigheter, om statens roll och om nationen som härbärge för demokratin.

Analyserna av medborgarnas syn på migration, på invandrare och på flyktingar, har under en lång följd av år pekat ut en växande ideologisk dimension som förenar de väljare som föredrar en utveckling bort från det globala, det transnationella, det föränderliga och det flytande. Många är de filosofer som talat om den moderna tidens ”flytande” och ”kontingenta” tillvaro; Zygmunt Baumann, Ulrich Beck och Richard Rorty för att nämna några. De har alla betonat den tyngd som därmed läggs på individens axlar. Marknadsstyrning på livets alla områden ger en större möjlighet för individen att göra felaktiga livsval och därmed få stå sitt kast – någon given plats i en kollektiv struktur är svår att hitta. Det är upp till dig som individ att vara konkurrensmässig och efterfråga rätt saker.

Den franska extremhögern under Jean-Marie Le Pen visste tidigt att globaliseringen var ett hot mot den nationella identiteten och gjorde det motståndet till politik: ”Jag tror att globaliseringen är en dödsdömd och absurd idé mot bakgrund av befolkningstillväxten i världen. På denna ocean av osäkerheter försvarar jag min

egen lilla farkost, först och främst för att det är där jag lever” (Le Pen, 2009). Trots ett stort antal påpekanden har inte den liberala demokratins väktare tillräckligt kraftfullt förmått uppfatta de förändringar i de europeiska välfärdssamhällenas ekonomiska och sociala förutsättningar. (Piketty, 2018) Nya sociala klasser och nya intressen har gjort sitt inträde utan att de etablerade partierna förstått konsekvenserna. Migrationsfrågorna har därför, och kommer att, tillsammans med andra förändringar, skapa om våra politiska institutioner. Frågan är bara hur.

Noter

- ¹ Notera att frågans svarsalternativ ändras något mellan 2009 och 2011. Det kan inte uteslutas att en delförklaring till den förändrade nivån i stödet kan hänföras till denna förändring.
- ² De 42 procenten utgör dock andelen enbart av dem som avgivit ett svar, alltså borträknat dem som angivit ”ingen uppfattning”.

Referenser

- Dahlström, Carl (2004). *Nästan Välkomna. Invandrarpolitikens retorik och praktik*. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs Universitet (Diss).
- Demker, Marie (2016a). Vilken plats vill kyrkan ha i den offentliga debatten. I Bäckström A & A Wejryd (red) *Sedd, men osedd. Om folkekyrkans paradoxala närvaro inför 2020-talet*. Verbum Stockholm.
- Demker, Marie (2016b). Religious Liberty in Democracy: Between Individual Tolerance and Democratic Inclusion. *Nordic Journal of Religion and Society*, 1:18-35.
- Druckman, James, Peterson, Erik, & Slothuus, Rune (2013). How Elite Partisan Polarization Affects Public Opinion Formation. *American Political Science Review*, 107(1), 57-79. doi:10.1017/S0003055412000500
- Piketty, Thomas (2018). *Brahmin Left vs Merchant Right: Rising inequality & New political conflict* World Inequality Database; Working Paper Series 2018/7.
- Sigurdson, Ola (2009). *Det postsekulära tillståndet. Religion, modernitet, politik*. Göteborg: Glänta produktion.
- Strömbäck, Jesper & Nora Theorin (2018). *Attityder till invandring. En analys av förändringar och medieeffekter i Sverige 2014–2016. Delmi Rapport 2018:4*. Stockholm: Delmi.
- Van der Meiden & Marie Demker (2016). Allt starkare oro och allt lägre flyktingmotstånd. I Jonas Ohlsson, Henrik Ekengren Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrum*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.
- Weibull, Lennart (2016). Svenskarna och världsreligionerna. I Jonas Ohlsson, Henrik Oscarsson & Maria Solevid (red) *Ekvilibrum*. Göteborg: SOM-institutet, Göteborgs universitet.

